

Vita sancti Pauli primi eremitae

1. Inter multos saepe dubitatum est, a quo potissimum monachorum eremus habitari coepta sit. Quidam enim altius repetentes a beato Elia et Ioanne sumpsere principium, quorum et Elias plus nobis videtur fuisse, quam monachus, et Ioannes ante prophetare coepisse, quam natus sit. Alii autem, in quam opinionem vulgus omne consentit, asserunt Antonium huius propositi caput, quod ex parte verum est; non enim tam ipse ante omnes fuit, quam ab eo omnium incitata sunt studia. Amathas vero et Macarius, discipuli Antonii,

¹ Srv. *L* 1,11–17.

² Antonín z Egypta (†356), první známý poustevník. Pocházel z rodiny zámožného egyptského farmáře a odmalička byl vychováván v křesťanském duchu. Po smrti rodičů se rozhodl, údajně pod vlivem četby evangelií (srv. Athanasios, *Vita Ant.* 2), k radikálnímu kroku: rozprodal veškerý rodinný majetek a peníze rozdal chudým. Sám se pak učil od okolních asketů umění žít duchovním životem v chudobě a odříkání. Nějaký čas se zdržoval v hrobkách na okraji vesnice, až se nakonec, asi v pětatřiceti letech, rozhodl odejít natrvalo do neobydlené pustiny. Nejprve se uchýlil do staré opuštěné pevnosti na pravém břehu Nilu, kde údajně pobýval dvacet let, někdy po roce 313 pak úplně zpřetrhal vazby s civilizovaným světem a zbytek svého života (dožil se údajně neuvěřitelných 105 let) strávil ve vyprahlých horách východního Egypta poblíž Rudého moře. Zda byl Antonín skutečně prvním křesťanským poustevníkem, je nejisté, rozhodně se však stal nejslavnějším z nich. Už za svého života měl mnoho obdivovatelů a žáků a nehynoucí posmrtnou slávu mu zajistil alexandrijský biskup Athanasios, který sepsal jeho idealizovaný životopis. Athanasiovův obraz sv. An-

O sv. Pavlovi, prvním poustevníku

1. Kdo z mnichů se usadil v poušti jako první, je předmětem mnoha dohadů. Někteří hledají počátky poustevnictví hluboko v minulosti a připisují prvenství blahoslavenému Eliášovi a Janu Křtiteli; podle mne však byl Eliáš víc než pouhým mnichem a Jan prokázal, že je prorokem, ještě před svým narozením.¹ Jiní, a k nim se kloní většina lidí, tvrdí, že původcem tohoto způsobu života je Antonín.² To je ovšem pravda jen z části: on sám totiž spíš probudil všeobecný zájem o poustevnictví, než že by byl předchůdcem všech ostatních. Vždyť ještě nyní Antonínovi žáci Amathas a Makarios, z nichž prv-

tonína je do značné míry podřízen autorovým theologickým záměrům a jeho snaze učinit z charismatického poustevníka „ikonu antiariánské ortodoxie“ (srv. M. Dunn, *The Emergence*, str. 9). Proto ho líčí jako prostého, nevzdělaného světce bojujícího v poušti s pokušeními a nástrahami ďábla, jehož přirozená oddanost Bohu stojí v ostrém protikladu k učeným theologickým spekulacím, z nichž se zrodila ariánská hereze. Tento obraz ne zcela koresponduje s tónem dopisů, jež se pod Antonínovým jménem dochovaly a které ukazují spíš na vzdělaného, střízlivě uvažujícího člověka s filosofickými zájmy. Pouze sedm dopisů, o nichž se zmiňuje sv. Jeroným a které se dochovaly v latinském překladu, však pokládají badatelé za dílo tohoto poustevníka. Originály byly napsány v koptštině, Antonínově mateřském jazyce, a později přeloženy do řečtiny a z řečtiny do latiny. Soubor dvaceti dalších listů přeložených v 17. stol. z arabského rukopisu do latiny se považuje za nepravý, stejně jako další spisy, jež jsou Antonínovi přisuzovány (dvacet řečí adresovaných mnichům a tzv. *Řehole sv. Antonína*).

e quibus superior magistri corpus sepelivit, etiam nunc affirmant Paulum quendam Thebaeum principem istius rei fuisse, non nominis; quam opinionem nos quoque probamus. Nonnulli haec et alia, prout voluntas tulit, iactitant subterraneo specu crinitum calcaneo tenus hominem fuisse et multa, quae persequi otiosum est, incredibilia fingentes. Quorum quia impudens mendacium fuit, ne refellenda quidem sententia videtur. Igitur quia de Antonio tam Graeco quam Romano stylo diligenter memoriae traditum est, pauca de Pauli principio et fine scribere disposui; magis quia res omissa erat, quam fretus ingenio. Quomodo autem in media aetate vixerit et quas satanae pertulerit insidias, nulli hominum compertum habetur.

2. Sub Decio et Valeriano persecutoribus, quo tempore Cornelius Romae, Cyprianus Carthagine felici cruore damnati sunt, multas apud Aegyptum et Thebaidem ecclesias tempestas saeva

³ Jeroným má na mysli Athanasíův *Život sv. Antonína* a jeho latinský překlad pořízený Euagriem z Antiocheie.

⁴ Pronásledování křesťanů, až do té doby spíš sporadické, nabylo nebývalých rozměrů za tzv. vojenských císařů v polovině 3. stol. Císař Decius (249–251) v naději, že zachrání říši před kolapsem, když se mu podaří sjednotit ji na ideologickém základě, vyhlásil v roce 250 v celé zemi monstrózní náboženskou akci, při níž měli všichni občané manifestačně obětovat před oltářem tradičních římských božstev, a vyjádřit tak svou lojalitu vůči státu. Na řádný průběh obřadu dohlížely zvláště k tomu účelu zřízené komise, jež nechaly na místě zatknout každého, kdo se odmítl nařízení podrobit. To se týkalo především křesťanů, jimž jejich monotheistické náboženství striktně zapovídalo obětovat nepravým bohům, byť by to měl být pouze formální akt. V důsledku toho byli vystaveni systematickému pronásledování, jaké nemělo v římské historii obdoby. Za obět mu padl i římský biskup Fabianus, jenž zemřel ve vězení 20. ledna roku 250. Pronásledování pokračovalo i za Deciových nástupců Valeriana (253–260) a Galliena (253–268), kteří tažení proti křesťanům ještě zintenzivnili. V roce 253 byl popraven Fabianův nástupce Cornelius a v roce 258 i kartaginský biskup Cyprianus, jenž se proti vůli úřadů vrátil z vyhnanství do své obce.

⁵ Římský biskup Cornelius (251–253), jehož zvolení do úřadu vyvolalo tzv. novatianovské schisma, patřil ke stoupencům mírnějšího postupu vůči odpadlíkům (*lapsi*), kteří se pod tlakem Deciova pronásledování zřekli své víry a po jeho skončení žádali o návrat do lůna církve. Příznivci Cornelio-

ní pohřbil tělo svého učitele, říkají, že na počátku tohoto hnutí, nikoli ovšem u zrodu jeho názvu, stál jakýsi Pavel z Théb. A s tímto názorem se ztotožňují i já. Jsou tací, kteří o tomto muži vykládají, co je právě napadne: že to byl člověk s vlasy až na paty, že žil v jeskyni pod zemí a spoustu dalších neuvěřitelných věcí, jimiž se zabývat by bylo jen ztrátou času. Jde o samé nehorázné výmysly, a proto mi připadá zbytečné je vyvracet. Vzhledem k tomu, že Antonínův život byl už zevrubně popsán jak v řeckém, tak i v latinském jazyce,³ rozhodl jsem se (spíš proto, že tato věc zůstala opomenuta, než že bych tolik důvěřoval svému nadání) napsat něco málo o Pavlových začátcích a o jeho konci. O tom, jak žil převážnou část svého života a jak čelil nástrahám satana, není totiž známo nic určitého.

2. Za Deciova a Valerianova pronásledování,⁴ kdy slavně prolili svou krev a zahynuli mučednickou smrtí v Římě Cornelius⁵ a v Kartágu Cyprianus,⁶ zpusťovala tato krutá pohroma mnoho křesťanských

va protikandidáta, Novatiana, nazývaní *katharoi* („čistí“), byli naopak zastánci tvrdšího postoje. Po svém neúspěchu zvolili Novatiana vzdorobiskupem a vytvořili v rámci církve zvláštní hnutí novatianistů. O Corneliovi se toho jinak ví jen velmi málo a z jeho díla se dochovaly pouze dva dopisy Cyprianovi a tři antiochejskému biskupovi Fabiovi.

⁶ Thascius Caecilius Cyprianus (200–258), biskup v Kartágu, jedna z nejvýznamnějších postav západního křesťanství ve 3. stol. Před svou konverzí působil jako učitel rétoriky a advokát, ke křesťanství přestoupil poměrně pozdě (pokřtěn byl pravděpodobně až v roce 246). Avšak už po dvou letech kněžské služby byl zvolen biskupem v Kartágu (248) a stal se tak hlavou africké církve. V době Deciova pronásledování prchl z města, ale se svou kongregací udržoval kontakt prostřednictvím dopisů. Když v polovině 3. stol. vypukla v Africe rozsáhlá morová epidemie, obětavě organizoval pomoc nemocným, a proto je dodnes považován za ochránce před morovou nákazou. V průběhu svého episkopátu musel řešit řadu problémů uvnitř církevní obce, především spor týkající se zpětného přijímání odpadlíků, kteří se pod tlakem pronásledování zřekli víry (tzv. Felicissimovo schisma, podle jáhna, který se postavil proti Cyprianovi a vyvolal rozkol mezi křesťany v Kartágu), a otázku opakování křtu při konverzi z heretických komunit (na rozdíl od římského biskupa Stephana považoval první křest za neplatný). Cyprianus zemřel mučednickou smrtí za Valerianova pronásledování, když se bez souhlasu úřadů vrátil z vyhnanství zpět ke svým věřícím. Jeho literární činnost se týkala především praktických pro-

populata est. Voti tunc christianis erat pro Christi nomine gladio percuti. Verum hostis callidus tarda ad mortem supplicia conquiens animas cupiebat iugulare, non corpora. Et ut ipse, qui ab eo passus est, Cyprianus ait: „Volentibus mori non permittebat occidi.“ Cuius ut crudelitas notior fiat, duo memoriae causa exempla subicimus.

3. Perseverantem in fide martyrem et inter eculeos laminasque victorem iussit melle perungi et sub ardentissimo sole religatis manibus post tergum reponi, scilicet ut muscarum aculeis cederet, qui ignitas sartagine ante superasset. Alium iuvenili aetate florentem in amoenissimos hortulos praecepit abduci ibique inter lilia candentia et rubentes rosas, cum leni iuxta murmure aquarum serperet rivus et molli sibilo arborum folia ventus praestringeret, super exstructum plumis lectum resupinari, et ne se inde posset excutere, blandis sertorum nexibus irretitum relinqui. Quo cum recedentibus cunctis meretrix speciosa venisset, coepit delicatis stringere colla complexibus et, quod dictu quoque scelus est, manibus attricare virilia, ut corpore in libidinem concitato se victrix impudica superiaceret. Quid ageret miles Christi et quo se verteret, nesciebat. Quem tormenta non vicerant, superabat voluptas. Tandem caelitus inspiratus praecisam mordicus linguam in osculantis se faciem expuit ac sic libidinis sensum succedens doloris magnitudo superavit.

blémů křesťanské církve, které musel jako biskup řešit. Velký význam pro dějiny církve má zejména zachovaný soubor 81 Cyprianových dopisů a spisy vyjadřující se k některým otázkám života křesťanské obce, jako je pojednání *De lapsis* (O odpadlících), *De ecclesiae unitate* (O jednotě církve), *Ad Fortunatum de exhortatione martyrii* (Fortunatovi o povzbuzení k mučednictví). Ke vzdělávacím pojednáním a kázáním lze počítat *De habitu virginum* (O stavu panenském), *De zelo et livore* (O řevnivosti a závisti), *De mortalitate* (O smrtelnosti) a *De dominica oratione* (O modlitbě Páně), *De opere et eleemosynis* (O milosrdenství a almužně). Mezi Cyprianovými díly nechybí ani apologetická a polemická díla, mezi nimiž vyniká barvitě líčením morálního úpadku římské společnosti *Ad Donatum* (Donatovi) a protizidovský spis *Testimoniorum adversus Iudaeos ad Quirinum libri III* (Tři knihy svědectví proti Židům pro Quirina). Cyprianovi byla zřejmě neprávem přisuzována ještě některá další literární díla, tzv. pseudepigrapha,

společenství v dolním Egyptě i v Thébaidě.⁷ Křesťané tehdy toužili zemřít pro jméno Kristovo probodeni mečem. Zchytralý nepřítel⁸ však pro ně vymýšlel pomalé způsoby poprav, neboť chtěl zahubit jejich duši, nikoli tělo. Jak to vyjádřil Cyprianus, jenž se sám stal obětí pronásledování: „Nebylo jim dopřáno zemřít rychle, přestože tolik toužili po smrti.“⁹ Aby byla krutost nepřítele zřejmější a neupadla v zapomenutí, připojíme dva příklady.

3. Jednoho mučedníka, jenž byl pevný ve víře a nezlomilo ho ani natahování na skřípec, ani pálení železy, prikázali potřít medem a vystavit s rukama spoutanýma za zády slunečnímu žáru, aby poté, co odolal rozžhaveným železům, podlehl bodání much. Jiného v rozkvětu mládí prikázali odvést do přelíbezné zahrady. Tam, uprostřed bělostných lilí a rudých růží, za tichého zurčení potůčku, jenž tekł poblíž, a za jemného šumění stromů, s jejichž listím si pohrával vítr, ho položili na lože z peří. A aby se nemohl vyprostit, spoutali ho girlandami spletenými z květů. Poté, co se všichni vzdálili, přišla k němu sličná nevěstka, začala ho něžně objímat a (je zločin o tom byt jen mluvit) rukama dráždit jeho pohlaví. A když ta nestoudnice probudila jeho tělesnou žádost, triumfálně na něj nalehla. Voják Kristův nevěděl, co si počít a kam se vrátit. Odolal sice mučidlům, teď však začal podléhat chtíči. A tak si nakonec z vnuknutí nebes ukousl jazyk a plivl ho ženě, jež ho líbala, do tváře. A obrovská bolest, jež následovala, přehlušila smyslnou touhu.¹⁰

k nimž patří i záhadná básnická skladba *Cena Cypriani* (Hostina Cyprianova), dnes většinou datovaná až na přelom 4. a 5. stol.

⁷ Oblast v horním Egyptě, jejímž centrem bylo město Théby.

⁸ Spojení „zchytralý nepřítel“ (*callidus hostis*) autor s oblibou užívá pro označení ďábla (srv. *Tract. Psalm. 10,52; Ep. 22,29*).

⁹ Srv. Cyprianus, *Ep. 56,2: maxime cum cupientibus mori non permitterentur occidi, sed tamen fessos tormenta laniarent quamdiu non fide, quae invicta est, vincerent, sed carnis, quae infirma est, fatigarent* („obzvláště, když těm, kdo prahli po smrti, nebylo dopřáno rychle zemřít, ale zesláblí trpěli na mučidlech tak dlouho, dokud jejich tělo, které je slabé, neumdlelo, avšak jejich víra, která je nezdolná, zůstala nepřemožena“).

¹⁰ Oba poněkud kuriózní příklady mučednictví, které zde Jeroným uvádí, jsou inspirovány spíš literární tradicí než realitou. Motiv ukousnutí

4. Per idem ergo tempus, quo talia gerebantur, apud inferiorem Thebaidam cum sorore iam viro tradita, post mortem amborum parentum, in hereditate locupleti Paulus relictus est, annorum circiter sedecim, litteris tam Graecis quam Aegyptiacis apprime eruditus, mansueti animi, Deum valde amans. Et cum persecutionis procella detonaret, in villam remotiorem et secretiorem secessit.

Verum quid pectora humana non cogit
auri sacra fames?

Sororis maritus coepit prodere velle, quem celare debuerat. Non illum uxoris lacrimae, ut assolet, non communio sanguinis, non spectans cuncta ex alto Deus ab scelere revocavit; aderat, instabat, crudelitate quasi pietate utebatur.

5. Quod ubi prudentissimus adolescens intellexit, ad montium deserta confugiens, dum persecutionis finem praestolaretur. Necessitatem in voluntatem vertit ac paulatim progrediens rursusque subsistens atque hoc idem saepius faciens tandem reperit saxum montem, ad cuius radices haud grandis spelunca lapide claudebatur. Quo remoto (ut est cupiditas hominum occulta cognoscere) avidius explorans animadvertit intus grande vestibulum, quod aperto desuper coelo patulis diffusa ramis vetus palma contexerat, fontem lucidissimum ostendens, cuius rivum tantummodo foras erumpentem statim modico foramine eadem, quae genuerat, aquas terra sorbebat. Erant praeterea per exesum montem haud pauca habitacula, in quibus scabrae iam incudes et mallei, quibus pecunia signatur, visebantur. Hunc locum Aegyptiorum litterae ferunt furtivam monetae officinam fuisse ea tempestate, qua Cleopatrae iunctus est Antonius.

6. Igitur adamato habitaculo (quasi quod a Deo sibi offerretur) omnem ibidem in orationibus et solitudine duxit aetatem. Cibum et vestimentum ei palma praebebat. Quod ne cui impossibile videatur, Iesum testor et sanctos angelos eius in ea eremi parte, quae iuxta

jazyka se objevuje ve vyprávění o pythagorejcích (srv. Iamblichos, *Vita Pythag.* 194), popis sexuálního aktu zase připomíná místa z římských romanopisců Petronia (srv. *Satir.* 131) a Apuleia (srv. *Metam.* II,16). I scéna s mučedníkem pomazaným medem má svůj předobraz u Apuleia (srv. *Me-*

4. V době, kdy se děly takové věci, osiřel ve věku šestnácti let Pavel, který žil v dolní Thebaidě. Jeho sestra již byla vdaná a po smrti obou rodičů mu zůstalo velké dědictví. Byl to vzdělaný mladík, který uměl řecky i koptsky, měl mírnou povahu a z celého srdce byl oddán Bohu. A protože vlna pronásledování ještě neodezněla, uchýlil se na vzdálený zapadlý statek.

K čemu však lidská nedožene srdce
hlad po penězích kletý.¹¹

Sestřin manžel začal pomýšlet na to, že Pavla, jehož měl skrývat, prozradí. A ani slzy jeho ženy (jak tomu obvykle bývá), ani příbuzenský svazek, ani Bůh, jenž na všechno z výše hledí, ho nedokázaly od jeho zločinného úmyslu odvrátit. Dotíral, vyhrožoval a krutost vydával za povinnost.

5. Když to moudrý mladík pochopil, uchýlil se do pustiny v horách, aby tam přečkal pronásledování. V tom, co zprvu dělal z nutnosti, však záhy našel zalíbení. Pouštěl se stále hlouběji do pustiny, čas od času se někde zastavil, a tak pořád dál, až nakonec přišel ke skalnaté hoře, na jejímž úpatí byla nevelká jeskyně zatarasená balvanem. Když jej odvalil (taková už je lidská touha odhalovat skrytá tajemství) a hnán zvědavostí se vydal na průzkum, objevil uvnitř velký prostor nahoře otevřený k nebi. Překrývala ho stará palma, rozprostírající doširoka své dlouhé větve, a pod ní vyvěral průzračný pramen. Jen co vytryskl, hned zase zmizel úzkou průrvou v zemi, která ho zrodila. Ve zvětralé skále bylo mnoho komůrek, v nichž objevil zrezavělé kovadliny a razidla k výrobě mincí. Podle egyptských záznamů byla prý kdysi, v dobách, kdy Antonius spojil svůj osud s Kleopatrou, na tomto místě tajná padělatelská dílna.

6. V tomto příbytku, který si zamiloval, jako by mu ho daroval sám Bůh, strávil o samotě na modlitbách celý život. Palma mu poskytovala veškerý oděv i obživu. A kdyby se to snad někomu zdálo nemožné, nechť mi jsou Ježíš a svatí andělé svědky, že v té části

tam. VIII,22). Blíže srv. H. Kech, *Hagiographie*, str. 32 nn.; M. Fuhrmann, *Die Mönchsgeschichten*, str. 70.

¹¹ Vergilius, *Aen.* III,56–57.

Syriam Saracenis iungitur, et vidisse me monachos et videre, e quibus unus, per triginta annos clausus hordeaceo pane et lutulenta aqua vixit, alter in cisterna veteri (quam gentili sermone Syri *gubbam* vocant) quinque caricis per singulos dies sustentabatur. Haec igitur incredibilia videbuntur his, qui non credunt omnia possibile esse credentibus.

7. Sed ut ad id redeam, unde digressus sum. Cum iam centum tredecim annos beatus Paulus vitam caelestem ageret in terris et nonagenarius in alia solitudine Antonius moraretur, ut ipse asserere solebat, haec in mentem eius cogitatio incidit nullum ultra se perfectum monachum in eremo condisse. At illi per noctem quiescenti revelatum est esse alium interius multo se meliorem, ad quem visendum deberet proficisci. Illico erumpente luce venerabilis senex infirmos artus baculo regente sustentans coepit ire velle, quo nesciebat. Et iam media dies coquente desuper sole ferebat, nec tamen a coepto itinere abducebatur dicens: „Credo in Deum meum, quod conservum, quem mihi olim promisit, ostendet.“ Nec plura his conspicit hominem equo mixtum, cui opinio poetarum hippocentauro vocabulum indidit. Quo viso salutaris impressione signi armat frontem et: „Heus tu,“ inquit, „quanam in parte hic servus Dei habitat?“ At ille barbarum nescio quid infrendens et frangens potius verba quam proloquens inter horrentia ora setis blandum quaesivit alloquium. Et dexterarum protensione manus cupitum indicat iter et sic patentes campos volucris transmittens fuga ex oculis mirantis evanuit. Verum haec utrum diabolus ad terrendum eum simulaverit, an, ut solet, eremus monstruosorum animalium ferax istam quoque gignat bestiam, incertum habemus.

¹² Ve většině rukopisů se objevuje spojení *vidisse et videre* („viděl jsem a stále vidím“), jež by mohlo naznačovat, že Jeroným psal svou legendu o Pavlovi v době pobytu v poušti Chalkis. Ve starém řeckém překladu však *et videre* chybí, takže se s nejbližší pravděpodobností jedná o pozdější údaje.

¹³ Mnichovi, který se rozhodl žít zcela izolován od ostatních, ať už v prázdné cisterně, zamřížované cele apod., se říkalo řecky *enkleistos* („ten, kdo se nechává zavřít“). Podobně jako stylitismus (z řec. *stylos*,

pouště, jež se rozkládá mezi Sýrií a územím Saracénů, jsem na vlastní oči viděl¹² dva mnichy, z nichž jeden strávil třicet let v dobrovolné samotě jen o ječném chlebu a kalné vodě, a druhý, jenž se nechal zavřít do staré nádrže na vodu (Syřané jí ve své mateřštině říkají *gubba*), vystačil s pěti říčky na den.¹³ Takové věci se zdají neuvěřitelné jen těm, kdo nevěří, že pro věřícího není nic nemožné.¹⁴

7. Ale abych se vrátil zpět ke svému tématu. V době, kdy Pavel završil stořádný rok svého nebeského života na zemi, zdržoval se v jiné části pouště Antonín, jemuž tehdy bylo devadesát let. Jednou Antonínovi přišlo na mysl (jak sám často říkal), že je jediným dokonalým poustevníkem, který se v poušti usadil. Avšak v noci, když odpočíval, mu bylo ve snu odhaleno, že hlouběji v poušti žije ještě jiný mnich, mnohem dokonalejší, a že se za ním má vypravit. Hned za rozbřesku, podpíraje holí své vetché údy, vydal se důstojný stařec na cestu, aniž znal její cíl. Den již žhnul poledním žářem, on se však neodchýlil od směru, kterým se vydal, a říkal si: „Věřím, že mi Bůh ukáže mého spoluslužebníka, jak mi slíbil.“ Sotva to dořekl, spatřil zvláštního tvora, napůl člověka, napůl koně, jemuž básníci dali jméno *hippokentauros*.¹⁵ Při pohledu na něj se pokřižoval znamením spásy a taktó obrněn ho oslovil: „Hej ty, kde bydlíš onen služebník Boží?“ Kentaur se pokusil o přátelskou odpověď, ale z jeho štětinaté tlamy namísto srozumitelné řeči vycházely jen jakési lánané zvuky. A tak jen cosi barbarského zamumlal a nataženou pravicí ukázal žádaný směr. Pak prchl širou plání v divém kvapu,¹⁶ až zmizel z dohledu Antonínových užaslých očí. Zda to bylo jen mámení ďábla, jež mělo Antonína vyděsit, nebo to zvíře zrodila poušť bohatá na podobné nestvůry, tím si nejsem jist.

sloup), tzn. uchýlení se na vrchol sloupu, patřila i tato forma poustevnictví k extrémním projevům asketismu, příznačným právě pro syrské křesťanství.

¹⁴ Srv. *Mk* 9,23.

¹⁵ *Hippokentauros*, častěji *kentauros*, hybridní bytost z řecké mytologie.

¹⁶ Srv. Vergilius, *Aen.* IV,153–155.

8. Stupens itaque Antonius et de eo, quod viderat, secum volvens ulterius progreditur. Nec mora, inter saxosam convallem haud grandem homunculum videt aduncis naribus, fronte cornibus asperata, cuius extrema pars corporis in caprarum pedes desinebat. Ad hoc Antonius spectaculum scutum fidei et loricam spei ut bonus praeliator arripuit, nihilominus memoratum animal palmarum fructus eidem ad viaticum, quasi pacis obsides, offerebat. Quo cognito gradum pressit Antonius, et quisnam esset interrogans, hoc ab eo responsum accepit: „Mortalis ego sum et unus ex accolis eremi, quos vario delusa errore gentilitas, faunos satyrosque et incubos vocans, colit. Legatione fungor gregis mei. Precamur, ut pro nobis communem Dominum deprecetis, quem in salutem mundi olim venisse cognovimus et in universam terram exiit sonus eius.“ Talia eo loquente longaevus viator ubertim faciem lacrimis rigabat, quas magnitudo laetitiae indices cordis effuderat. Gaudebat quippe de Christi gloria et de interitu satanae simulque admirans, quod eius posset intelligere sermonem, et baculo humum percutiens aiebat: „Vae tibi, Alexandria, quae pro Deo portenta veneraris. Vae tibi, civitas meretrix, in quam totius orbis daemonia confluxere. Quid nunc dictura es? Bestiae Christum loquuntur et tu pro Deo portenta veneraris.“ Necdum verba compleverat et quasi pennigero volatu petulcum animal aufugit. Hoc ne cuiquam ad incredulitatem scrupulum moveat, sub rege Constantio, universo mundo teste, defenditur. Nam Alexandriam istiusmodi homo vivus perductus magnum populo spectaculum praebuit; et postea cadaver exanime, ne calore aestatis dissiparetur, sale infuso, Antiochiam, ut ab imperatore videretur, allatum est.

9. Sed ut propositum persequar, Antonius coeptam regionem pergebat, ferarum tantum vestigia intuens et eremi latam vastitatem. Quid ageret, quo verteret gradum, nesciebat. Iam altera effluxerat dies, restabat unum: ut deseri se a Christo non posse confideret. Pernox secundas in oratione exegit tenebras et dubia adhuc luce

¹⁷ Srv. *Ef* 6,16.

¹⁸ Inkubové (z lat. *incubare* = „ležet“, „spát“) byli podle lidových pověstí skřeti, kteří usedali ve spánku člověku na hrud' a dusili ho svou vahou (řec.

8. Užaslý Antonín pokračoval ve své cestě a v duchu přemítal nad tím, co viděl. Netrvalo dlouho a ve skalnatém údolí spatřil nevelké stvoření připomínající člověka, které mělo zahnutý nos a rohy na čele a jehož spodní část těla přecházela v kozlí nohy. Při pohledu na něj se jako správný bojovník chopil štítu víry¹⁷ a oděl pancířem naděje, nicméně zmíněný tvor mu na znamení míru podával datlové plody jako jídlo na cestu. Když to Antonín zjistil, zastavil svůj krok a zeptal se ho, kdo je. Na to se mu dostalo této odpovědi: „Jsem smrtelník a patřím k obyvatelům pouště, jež pohané klamaní všelikými bludy uctívají pod jmény fauni, satyrové a inkubové.¹⁸ Jako vyslanec svého lidu tě prosím, aby ses za nás přimluvil u našeho společného Pána, o němž víme, že kdysi přišel spasit svět, a jehož hlas se šíří po celé zemi.“ Při těch slovech se začaly staříčkému poutníkovi řinout po tváři v hojných proudech slzy jako projev nesmírné radosti v jeho srdci. Těšil se z Kristovy slávy a zkázy satana a zároveň se divil, že rozumí řeči onoho tvora. Pak udeřil holí do země a zvolal: „Běda ti, Alexandrie, jež obludy namísto Boha uctíváš. Běda ti, město-nevěstko, do něhož se sbíhají démoni z celého světa. Co na to řekneš? I zvířata mluví o Kristu a ty uctíváš místo Boha obludy.“ Než stačil domluvit, zmizelo to rohaté stvoření, jako by mělo křídla. A kdyby se snad někdo zdráhal tomu uvěřit, je dosvědčeno (a každý to mohl vidět na vlastní oči), že za Constantiovy vlády byl podobný tvor živý přivezen do Alexandrie a ukazován jako velká podívaná. Jeho mrtvé tělo naložené do soli, aby na slunečním žáru neshnilo, bylo později dopraveno do Antiochie, aby si je mohl prohlédnout i císař.

9. Držme se však vytčeného tématu. Antonín pokračoval ve své cestě, před sebou jen stopy zvířete a nekonečnou rozlohu pouště. Neměl ani tušení, co si počít a kam obrátit své kroky. Uplynuly již dva dny a jemu nezbyvalo než věřit, že ho Kristus nemůže opustit. Již druhou temnou noc strávil na modlitbách a pak za ranního šera

efialtés). Probouzeli tak děsivé a tísnivé sny, někteří i sny erotické. Proto byli často spojováni s dalšími obscénními bytostmi antické mytologie, lesními bůžky satyry a fauny (srv. Augustinus, *De civ. Dei*, 15,23). Někdy se inkubové objevují i v roli strážců pokladů (srv. Petronius, *Satir.* 38).

haud procul intuetur lupam sitis ardoribus anhelantem ad radicem montis irrepere. Quam secutus oculis et iuxta speluncam, cum fera abiisset, accedens intro coepit aspicere, nihil curiositate proficiente, tenebris arcentibus visum. Verum ut Scriptura ait: *perfecta dilectio foras mittit timorem*; suspenso gradu et anhelitu temperato, callidus explorator ingressus est. Ac paulatim progrediens saepiusque subsistens sonum aure captabat. Tandem per caecae noctis horrorem procul lumen intuitus dum avidius properat, offenso in lapidem pede strepitum concitavit; post cuius sonitum beatus Paulus ostium, quod patebat, occludens sera obfirmavit. Tunc vero Antonius pro foribus corruens usque ad sextam et eo amplius horam aditum precabatur, dicens: „Qui sim, unde, cur venerim, nosti. Scio me non mereri conspectum tuum; tamen nisi videro, non recedam. Qui bestias recipis, hominem cur repellis? Quaesivi et inveni, pulso, ut aperiat. Quod si non impetro, hic moriar ante postes tuos: certe sepelies vel cadaver.“

*Talia perstabat memorans fixusque manebat.
Adque ei responsum paucis ita reddidit heros.*

„Nemo sic petit, ut minetur; nemo cum lacrimis calumniam facit. Et miraris, si non recipiam, cum moriturus adveneris?“ Sic arridens Paulus patefecit ingressum, quo aperto, dum in mutuos miscentur amplexus, propriis se salutavere nominibus; gratiae Domino in commune referuntur.

10. Et post sanctum osculum residens Paulus cum Antonio ita exorsus est: „En quem tanto labore quaesisti, putridis senectute membris operit inculca canities. En vides hominem, pulverem mox futurum. Verum quia charitas omnia sustentat, narra mihi, quaeso, quomodo se habeat humanum genus, an in antiquis urbibus nova tecta consurgant, quo mundus regatur imperio, an supersint aliqui, qui daemonum errore rapiantur?“ Inter has sermocinationes suspiciant alitem corvum in ramo arboris consedissee, qui inde leniter

¹⁹ *IJ* 4,18.

²⁰ *Srv. Mt* 7,7; *L* 11,9.

²¹ Vergilius, *Aen.* II,650.

spatřil nedaleko žíznící vlčici, jak se těžce oddechujíc krade k úpatí hory. Sledoval zvíře očima, dokud nezmizelo z dohledu, a pak se přiblížil k jeskyni a nahlédl dovnitř. Jeho zvědavost však nebyla ukojena, neboť tam byla tma a nic neviděl. Avšak, jak praví Písmo, *dokonalá láska strach zahání*,¹⁹ a tak se kradmo a se zatajeným dechem vydal dovnitř na výzvědy. Opatrně postupoval dál, co chvíli se zastavoval a napínal uši, zda neuslyší nějaký zvuk, až konečně zahlédl v té děsivé tmě vzdálené světlo. Dychtivě se za ním rozběhl, přitom zakopl o kámen a způsobil hluk. Jakmile blahoslavený Pavel zaslechl hlomoz, zavřel dveře, které byly předtím otevřené, a zastrčil závoru. Antonín padl před vchodem na kolena a až do šesti hodin nebo ještě déle prosil, aby byl vpuštěn, těmito slovy: „Dobře víš, kdo jsem, odkud a proč přicházím. Vím, že nejsem hoden tvého pohledu, přesto však neodejdu, dokud tě nespatřím. Proč ty, jenž přijímáš zvířata, odháníš člověka? Hledal jsem a našel jsem, tluču, aby mi bylo otevřeno.“²⁰ A když nedosáhnou svého, pak tady před tvými dveřmi najdu smrt: moji mrtvolu určitě pohřbíš.“

*Takto tam pořád mluvil a nechtěl z místa se pohnout.²¹
Héros stručnou řeč mu pravil v odpověď toto.²²*

„Žádný prosebník neužívá výhrůžek, nikdo nespílá se slzami v očích. Divíš se, že tě nechci přijmout, jestliže jsi přišel zemřít?“ zažertoval Pavel a vpustil ho dovnitř. Když otevřel, padli si do náručí, pozdravili se jmény a společně vzdali díky Bohu.

10. Když se políbili na znamení úcty a usedli, obrátil se Pavel na Antonína: „Jen pohled na ty dlouhé rozčuchané šediny, na údy sešlé stáří; to je ten, kvůli němuž ses tolik trmácel. Člověk, kterého máš před sebou, se už brzy obrátí v prach. Láska ale vydrží všechno,²³ a tak mi pověz, prosím tě, jak je na tom lidské pokolení? Zdalipak rostou nové domy ve starých městech? Jaká moc vládne světu? Zůstali ještě nějakí lidé, kteří propadli pohanským bludům?“ A zatímco takto rozmlouvali, spatřili havrana, jak usedl na větev

²² Vergilius, *Aen.* VI,672.

²³ *Srv. IK* 13,7.

subvolabat et integrum panem ante ora mirantium deposuit. Post cuius abscessum: „Eia,“ inquit Paulus, „Dominus nobis prandium misit, vere pius, vere misericors. Sexaginta iam anni sunt, quod dimidii semper panis fragmentum accipio, verum ad adventum tuum militibus suis Christus duplicavit annonam.“

11. Igitur Domino gratiarum actione celebrata super vitrei marginem fontis uterque consedit. Hic vero quis frangeret panem oborta contentio paene diem duxit in vesperum. Paulus more cogebat hospitii, Antonius iure refellebat aetatis. Tandem consilium fuit, ut apprehenso e regione pane dum ad se quisque nititur, pars sua remaneret in manibus. Dehinc paululum aquae prono in fonte ore libaverunt et immolantes Deo sacrificium laudis noctem transegere vigiliis. Cumque iam esset terris redditus dies, beatus Paulus ad Antonium sic locutus est: „Olim te, frater, in istis regionibus habitare sciebam, olim te conservum meum mihi promiserat Deus. Sed quia iam dormitionis meae tempus advenit et quod semper cupiebam dissolvi et esse cum Christo, peracto cursu superest mihi corona iustitiae. Tu missus es a Domino, qui humo corpusculum meum tegas, immo terrae terram reddas.“

12. His Antonius auditis, flens et gemens, ne se desereret atque ut comitem talis itineris acciperet, precabatur. Et ille: „Non debes,“ inquit, „quaerere, quae tua sunt, sed quae aliena. Expedit tibi, sarcina carnis abiecta, Agnum sequi. Sed et ceteris expedit fratribus, ut tuo adhuc instituantur exemplo. Quam ob rem, quaeso, perge, nisi molestum est, et pallium, quod tibi Athanasius episcopus dedit, ad

²⁴ Srv. Ž 116,17.

²⁵ Srv. Fp 1,23–24.

²⁶ Srv. 2Tm 4,7–8.

²⁷ Srv. Zj 14,4.

²⁸ Athanasios (295–373), alexandrijský biskup a nekompromisní obhájce nikájského vyznání proti stoupcům kněze Areia (260–336). V době, kdy římští císařové usilovali v zájmu stability říše o vnitřní smír v církvi, se stala Athanasiova neústupnost nepohodlnou. Byl proto na několika synodech svými odpůrci zbaven episkopátu, pětkrát musel odejít do vyhnanství

stromu, a pak se tiše snesl dolů a položil před jejich užaslé zraky celý chléb. Poté, co zmizel, zvolal Pavel: „Ach, náš Pán je vskutku dobrý a milosrdný a posílá nám snídani. Už šedesát let dostávám vždy půlku chleba, ale kvůli tvé návštěvě zdvojnásobil Kristus svým vojákům příděl.“

11. Vzdali tedy díky Pánu a usedli na okraj průzračného pramene. Vzápětí však propukl spor, kdo si má z chleba odlomit jako první, a trval skoro až do večera. Pavel pobízel Antonína podle zákona pohostinnosti, ten to však odmítal s tím, že přednost má věk. Nakonec našli řešení: každý uchoпил chléb za jeden okraj, a jak za něj zatáhli, zůstala každému z nich jeho část v ruce. Po jídle se oba sklonili k prameni a napili se trochu vody. Poté vzdali Bohu oběť díků²⁴ a noc strávili v modlitbách a rozjímání. Když znovu nadešel den, pronesl blahoslavený Pavel: „Již dávno, bratře, vím, že žiješ v této končině, již dávno mi Bůh slíbil, že budeš mým spoluslužebníkem. Protože již nadešel čas mého spánku a protože jsem vždy toužil odejít z tohoto světa a být s Kristem,²⁵ čeká mě na konci mého běhu koruna spravedlnosti;²⁶ tebe mi poslal Bůh, abys navršil hlínu na mé ostatky, nebo spíš, abys vrátil zemi, co je zemí.“

12. Když to Antonín uslyšel, začal naříkat a v slzách zapřísahal Pavla, aby ho neopouštěl a aby ho mohl doprovázet na jeho cestě. On však pravil: „Nemůžeš hledět jen na svůj prospěch, ale i na prospěch druhých. Pro tebe by bylo dobré zbavit se břemene tělesnosti a následovat Beránka,²⁷ ale pro ostatní bratry bude dobré, budeš-li je ještě nějakou dobu povzbuzovat svým příkladem. Proto tě prosím, nebude-li ti to činit velké potíže, jdi a přines mi plášť, jenž ti dal biskup Athanasios,²⁸ aby mé tělesné ostatky nezůstaly nezahale-

a celkem sedmnáct let strávil mimo Alexandrii. Poprvé byl zbaven svého úřadu za císaře Konstantina (306–337), kdy vystoupil proti znovupřijetí Areia do lůna církve, a byl za to vykázán do Trevíru. Vrátil se mohl až po Konstantinově smrti. Už po dvou letech byl znovu sesazen, uchýlil se k papeži Juliovi I. a až v roce 346 ho císař Constantius II. (337–361) povolal zpět do Alexandrie. Potřetí byl odvolán na synodu v Miláně v roce 355, tehdy hledal útočiště v mnišských komunitách v egyptské poušti. Císař Julianus (360–363) mu sice po svém nástupu umožnil návrat, ale vzápětí ho pro jeho svárlivou povahu a narušování náboženského smíru znovu odvo-

obvolvendum corpusculum meum defer.“ Hoc autem beatus Paulus rogavit, non quod magnopere curaret, utrum tectum putresceret cadaver an nudum (quippe qui tanto temporis spatio contextis palmorum foliis vestiebatur), sed ut a se recedenti maeror suae mortis levaretur. Stupefactus ergo Antonius, quod de Athanasio et pallio eius audierat, quasi Christum in Paulo videns et in pectore eius Deum venerans, ultra respondere nihil ausus est, sed cum silentio lacrimans, exosculatis eius oculis manibusque ad monasterium, quod postea a Saracenis occupatum est, regrediebatur. Neque vero gressus sequebantur animum, sed quamvis corpus inane ieiuniis seniles etiam anni fregerant, tamen animo vincebat aetatem.

13. Tandem fatigatus et anhelus ad habitaculum suum confecto itinere pervenit. Cui cum duo discipuli, qui ei iam longaevo ministrare coeperant, occurrissent dicentes: „Ubi tamdiu moratus es, pater?“, respondit: „Vae mihi peccatori, qui falsum monachi nomen fero. Vidi Eliam, vidi Ioannem in deserto et vere vidi Paulum in paradiso.“ Et sic ore compresso et manu verberans pectus, ex cellula pallium protulit. Rogantibusque discipulis, ut plenius quidnam rei esset, exponeret, ait: „Tempus tacendi et tempus loquendi.“

14. Tunc egressus foras et ne modicum quidem cibi sumens per viam, qua venerat, regrediebatur, illum sitiens, illum videre desiderans, illum oculis ac tota mente complectens. Timebat enim (quod et evenit), ne se absente Christo debitum spiritum redderet. Cumque iam dies alia illuxisset et trium horarum spatio iter remaneret, vidit inter angelorum catervas, inter prophetarum et apostolorum choros niveo candore Paulum fulgentem in sublime conscendere. Et statim in faciem suam procidens, sabulum capiti superiaciebat, ploransque et eiulans, aiebat: „Cur me, Paule, dimittis? Cur insalutatus abis? Tam tarde notus, tam cito recedis?“

lal. Poslední vyhnanství si nepohodlný biskup vysloužil za císaře Valenta (364–375), který ho však vzhledem k hrozícím nepokojům už po čtyřech měsících vyzval k návratu. Athanasios byl velkým zastáncem mnišských hnutí a svým *Životem sv. Antonína* se snažil toto hnutí zpomalit. Mezi jeho hlavní díla patří spisy *Contra gentes* (Proti pohanům), *De incarnatione* (O vtělení) a řeči proti ariánům, dále polemicko-dogmatické spisy

né.“ O tuto službu ho blahoslavený Pavel nepožádal proto, že by se příliš staral, zda jeho mrtvola zpráchniví oděná či nahá (vždyť se tak dlouho oblékal jen do spletených palmových listů). Poslal ho pryč proto, aby ho ušetřil zármutku nad svou smrtí. Antonín byl ohromen, že Pavel slyšel o Athanasiovi a jeho plášti. Hleděl na něj, jako by v něm viděl Krista, a uctíval ho, jako by v jeho srdci sídlil Bůh. Neodvážil se už proto nic namítnout, ale políbil Pavla na oči a na ruce a tiše, se slzami v očích, se vydal zpět do kláštera (ten byl později obsazen Saracény).²⁹ Jeho mysl však předbíhala kroky, neboť třebaže tělo bylo vysílené pústy a zlomené tíží let, síla ducha vítězila nad věkem.

13. Konečně byl u cíle své cesty a celý znavený a bez dechu dorazil ke svému příbytku. Dva žáci, kteří mu již drahá léta sloužili, mu vyběhli vstříc a ptali se: „Kde ses tak dlouho zdržoval, oče?“ A on jim odvětil: „Běda mi, hříšníkovi, jenž se neprávem nazývám poustevníkem. Viděl jsem Eliáše, viděl jsem Jana v poušti a – vskutku viděl jsem Pavla v ráji.“ A pak zavřel ústa, bil se rukama v prsa a ze své skrovné cely vynesl plášť. A když ho žáci prosili, aby jim blíže vysvětlil, co se stalo, pravil: „*Je čas mlčet i čas mluvit*“.³⁰

14. Pak vyšel ven a vydal se zpět stejnou cestou, jakou přišel, aniž si s sebou vzal byt jen kousek jídla. Žíznil jen po Pavlovi, jen jeho toužil spatřit, jen jeho měl stále před očima a k němu upínal veškerou svou mysl. Báł se totiž (což se pak i stalo), aby za jeho nepřítomnosti nevrátil Kristu život, který mu dlužil. Nadešel již druhý den a Antonínovi zbývaly jen tři hodiny cesty, když tu náhle spatřil Pavla, jak uprostřed zástupu andělů a obklopen chórem proroků a apoštolů stoupá vzhůru na nebesa a září jasně bílým světlem. Padl ihned tváří na zem, sypal si písek na hlavu, kvílel a naříkal a při tom volal: „Proč mě, Pavle, opouštíš? Proč odcházíš bez rozloučení? Tak pozdě jsem tě poznal a tak brzy tě ztrácím?“

a pastorační listy. Jeho literární tvorba se však zachovala v neúplném stavu, některé spisy pouze v koptských nebo syrských překladech.

²⁹ K této události mělo podle Jeronýmovy kroniky dojít v roce 359 (srv. *Chron.* a. d. 359 [PL 27,689]).

³⁰ *Kaz* 3,7.

15. Referebat postea beatus Antonius tanta se velocitate, quod reliquum erat viae, cucurrisse, ut ad instar avis pervolaret; nec immerito, nam introgressus speluncam, vidit genibus complicatis, erecta cervice extensisque in altum manibus corpus exanime. Ac primum et ipse vivere eum credens, pariter orabat. Postquam vero nulla, ut solebat, suspiria precantis audivit, in flebile osculum ruens intellexit, quod etiam cadaver sancti Deum, cui omnia vivunt, officio gestus precaretur.

16. Igitur obvoluto et prolato foras corpore, hymnos quoque et psalmos de christiana traditione decantans, contristabatur Antonius, quod sarculum, quo terram foderet, non haberet. Fluctuans itaque vario mentis aestu et secum multa reputans, dicebat: „Si ad monasterium revertar, qua tridui iter est, si hic maneam, nihil ultra proficiam. Moriar ergo, ut dignum est, et iuxta bellatorem tuum, Christe, ruens, extremum halitum fundam.“ Talia eo animo volvente ecce duo leones ex interioris eremi parte currentes, volantibus per colla iubis, ferebantur. Quibus aspectis primo exhorruit rursusque ad Deum referens mentem, quasi columbas videret, mansit intrepidus. Et illi quidem directo cursu ad cadaver beati senis substituerunt adulantibusque caudis circa eius pedes accubere, fremitu ingenti rugientes, prorsus ut intelligeres eos plangere, quomodo poterant. Deinde haud procul coeperunt humum pedibus scalpere arenamque certatim egerentes unius hominis capacem locum foderrunt. Ac statim quasi mercedem pro opere postulantes cum motu aurium, cervice deiecta ad Antonium perrexerunt, manus eius pedesque lingentes, ut ille animadvertit benedictionem eos a se precari. Nec mora, in laudationem Christi effusus, quod muta quoque animalia Deum esse sentirent, ait: „Domine, sine cuius nutu nec folium arboris defluit, nec unus passerum ad terram cadit, da illis, sicut tu scis.“ Et manu annuens eis, ut abirent, imperavit. Cumque illi recessissent, sancti corporis onere seniles curvavit humeros, et deposito eo, effossam desuper humum congregans tumulum ex more posuit. Postquam autem alia dies illuxit, ne quid pius haeres ex intestati bonis non possideret, tunicam eius sibi vindicavit, quam

³¹ Srv. Mt 10,29.

15. Později blahoslavený Antonín vyprávěl, že zbytek cesty letěl jako pták. Ne nadarmo, neboť když vešel do jeskyně, spatřil Pavla klečící na kolenou s hlavou obrácenou vzhůru a s rukama zdviženýma k nebi, jako by se modlil, jeho tělo však už bylo bez ducha. Zprvu si myslel, že ještě žije, a začal se také modlit. Když však neslyšel – jak to při modlení bývá – žádné vzdechy, s pláčem se k němu vrhl, aby ho políbil. A přitom poznal, že je světec mrtev a že i po smrti vyjadřuje jeho tělo svou pozicí náležitou úctu Bohu, jenž vládne všemu živému.

16. A tak Antonín zahalil mrtvé tělo, vynesl je ven a podle křesťanské tradice zazpíval hymny a žalmy. Trápilo ho však, že nemá motyku, jíž by vykopal hrob. Myšlenky mu zmateně vířily hlavou, jak zvažoval různé možnosti, a říkal si: „Jestliže půjdu zpět do kláštera, bude mi to trvat čtyři dny, a jestliže zde zůstanu, nepořídím nic. Jediným východiskem tedy bude, Kriste, když zemřu. Nechť vydechnu naposled a padnu po boku tvého bojovníka.“ Zatímco takto přemítal, hle, z nitra pouště se blíží rychlým během dva lvi, hřřiva jim kolem krku jen vlaje. Při pohledu na ně se Antonín zprvu vyděsil, ale pak znovu obrátil svou mysl k Bohu a zůstal beze strachu stát, jako by měl před sebou dvě holubice. Lvi si to namířili přímo k mrtvole blahoslaveného starce, tam se zastavili a ulehli pokorně k jejím nohám, šlehajíce ocase a doprovázejíce vše mocným řevem, jako by po svém dávali najevo zármutek nad Pavlovou smrtí. Poté začali opodál rozhrabávat tlapami půdu a o závod odstraňovat písek, dokud nevyhrabali jámu dost velkou, aby pojala člověka. Nakonec přiběhli se svěšenou hlavou a se sklopenýma ušima k Antonínovi a začali mu olizovat ruce i nohy, jako by čekali pochvalu za své dílo. Antonín pochopil, že se dožadují jeho požehnání a bez meškání se jal velebit Krista za to, že i ta nemá zvířata cítit přítomnost Boží; při tom zvolal: „Pane, bez jehož dopuštění se ani list ze stromu nesnese, ani jediný vrabec k zemi nepadne,³¹ dej jim, co uznáš za vhodné.“ A pokynem ruky jim naznačil, aby odešli. Když byli pryč, odnesl celý shrbený světcovo tělo na svých stařeckých bedrech, a když ho uložil do jámy a zaházal hlínou, navršil, jak je zvykem, mohylu. Příštího dne, když se rozednilo, vzal si Pavlovu tuniku, kterou si světec sám upletl z palmových listů, jako se pletou koše. A tak měl

in sportarum modum de palmae foliis ipse sibi contexuerat. Ac sic ad monasterium reversus, discipulis cuncta ex ordine replicavit; diebusque solemnibus paschae et pentecostes semper Pauli tunica vestitus est.

17. Libet in fine opusculi eos interrogare, qui sua patrimonia ignorant, qui domos marmoribus vestiunt, qui uno filo villarum insuunt praedia: Huic seni nudo quid umquam defuit? Vos gemma bibitis, ille naturae concavis manibus satisfacit, vos in tunicis aurum textitis, ille ne vilissimi quidem indumentum habuit mancipii vestri. Sed e contrario illi pauperculo paradisi patet, vos auratos gehenna suscipiet. Ille vestem Christi nudus licet tamen servavit, vos vestiti sericis indumentum Christi perdidistis. Paulus vilissimo pulvere coopertus iacet resurrecturus in gloria, vos operosa saxis sepulcra premunt cum vestris opibus arsuros. Parcite, quaeso, vobis, parcite saltem divitiis, quas amatis. Cur et mortuos vestros auratis obvolvitis vestibus? Cur ambitio inter luctus lacrimasque non cessat? An cadavera divitum nisi in serico putrescere nesciunt?

18. Obsecro, quicumque haec legis, ut Hieronymi peccatoris memineris, cui si Dominus optionem daret, multo magis eligeret tunicam Pauli cum meritis eius quam regum purpuras cum poenis suis.

³² Srv. Tertullianus, *De cultu fem.* 1,9,3 (PL 1,1314A–B): *De brevissimis oculis patrimonium grande profertur. Uno lino decies sestertium inseritur. Saltus et insulas tenera cervix fert, graciles aurium cutes calendarium ex-*

jako zbožný dědic na památku alespoň něco z majetku Pavla, jenž nezanechal žádnou závěť. Poté se Antonín vrátil do kláštera a vše jedno po druhém vypověděl svým žákům; Pavlovu tuniku si pak oblékal vždy o velikonocích a svatodušních svátcích.

17. Na závěr svého dílka bych se rád zeptal těch, jejichž majetek je tak velký, že o něm sami nemají přehled, těch, kteří své domy obkládají mramorem a na jediné niti mají navlečený poklad, jež má hodnotu celých vil:³² Chybělo snad někdy něco tomuto nahému starci? Vy pijete z drahocenných pohárů, jemu stačily spojené dlaně. Vy si necháváte vyšívat tuniky zlatem, on neměl oděv ani jako nejspolečnější z vašich služebníků. Avšak jemu, nejchudšímu z chudých, je otevřen ráj, zatímco vás i s vaším zlatem pohltí peklo. On, ač nahý, přece si uchoval roucho Kristovo, avšak vy, oděni v hedvábí, jste Kristovo roucho ztratili. Pavel, jehož tělo kryje jen bídný prach, bude vzkříšen do slávy, avšak vy, které tísní drahé kamenné náhrobky, skončíte i se svým majetkem v plamenech. Šetřte, prosím vás, alespoň šetřte bohatství, jež tolik milujete! Proč i své mrtvé halíte do zlatem vyšívaných rouch? Proč neodložíte svou marnivost alespoň v čase zármutku a slz? Cožpak mrtvolý boháčů nezpráchnivějí, když nebudou v hedvábí?

18. Zapřísahám tě, kdokoli toto čteš, aby sis vzpomněl na hříšníka Jeronýma, jenž by si, kdyby mu Bůh dal tu možnost, mnohem raději zvolil tuniku Pavlovu s jeho zaslouženou odměnou než purpur králů s jejich tresty.

pendunt. („I na těch nejnepatrnějších místech je stavěn na odív obrovský majetek. Na jediné niti je navlečen milión sesterciů. Útlá šíje nese celé statky a ostrovy a něžné ušní lalůčky by mohly splatit nesmírné dluhy.“)